

Spisovatelka Chimamanda Ngozi Adichieová na Světě knihy:

Každý román má svůj světonázor

Tereza Butková

Chimamanda Ngozi Adichieová

Adichieová vyrostla v Nigérii a vystudovala v USA, kde získala tituly z Yaleovy univerzity a Univerzity Johna Hopkinse. Je autorkou esejí jako *Feminismus je pro každého* (česky Host 2018) či mnohokrát oceněných románů *Amerikána* (česky Host 2017), *Purpurový ibišek* (česky Host 2020) a *Půl žlutého slunce* (česky naposledy Host 2021). Ve svých dílech, která byla přeložena do více než třiceti jazyků, se vyjadřuje k rasismu, sexismu nebo otázkám identity.

ISI Motto letošního Světa knihy zní *Můj domov je v jazyce. Jazyky a přízvuky hrají ve vašich knihách významnou roli. Sama mluvíte igboštinou a angličtinou, která je v Nigérii jediným oficiálním jazykem, ale je také pozůstatkem britské kolonizace. Jak vlastně vnímáte jazyk?*

Nad angličtinou nepřemýšlím jako nad jazykem kolonizátorů. Když jste byli někým kolonizováni a byl vám vnucen jeho jazyk, neznamená to, že není váš. Mluvíte jím od narození, vzděláváte se v něm, píšete v něm, můžete v něm vést filosofické dispute. Angličtina je moje stejně jako igboština.

Igboštinu nicméně vnímám spíše jako jazyk emocí a rodiny, protože jsem se v ní neučila. Když mluví igbosky, stávám se jiným člověkem. Je v tom více hravosti, některé věci se ani nedají do angličtiny přeložit. Angličtina je pro mě naopak jazykem přemýšlení, psaní a intelektuální diskuse. Ale oba ty jazyky miluju a považuju za své.

ISI Podle některých zdejších kritiků většina českých knih neproblematizuje politické uspořádání a namísto společenské kritiky se soustředí na osobní rovinu. Naopak vaše knihy řeší samá silná politická a společenská témata...

Já své knihy považuju za velice osobní. Ale do toho vnímám jako velmi pravdivou slavnou větu, že „osobní je politické“. Píšu o lidech, kteří opouštějí své domovy, odcházejí do emigrace, kteří objevují vlastní rasu nebo jsou vtaženi do války, ale pokaždé je to osobní. Od toho romány jsou. Noviny nám mohou sdělit fakta. Romány by nám měly říct, jak byla ta fakta prožita. A aby to dokázaly, musí být osobní.

Zároveň si myslím, že významná část knih je politická už z podstaty, byť to třeba nemusí být na první pohled zřejmé. Způsob, jakým žijeme naše životy, je politikou silně ovlivněný. Jestli dostanete práci, jestli máte na nájem, jestli si můžete dovolit péči o děti – téměř všechno je politikou utvářené. Takže i když píšete malý, obyčejný příběh o ženě, která má dítě a změní jí to život, je to politické.

To neznamená, že smysl literatury je jenom sdělovat nějaké politické poselství. Ano, když píšete esej a snažím se obhájit nějakou myšlenku, obvykle mi jde příměrně o politické sdělení. U psaní beletrie tomu tak ale není. Každý román má

svůj světonázor. Na druhou stranu si nemyslím, že je úkolem spisovatele začínat u politiky. Spisovatelova role je přemýšlet nad příběhem.

Dříve jsem měla pocit, že mnozí lidé čtou africkou literaturu z pocitu určité lítosti, vlastně z dobročinnosti, ale pomalu se to myslím mění

ISI Ve svých textech kritizujete sexismus i rasismus. Několikrát jste se ale zmínila, že se v boji proti sexismu cítíte osamocněji než v boji proti rasismu. Proč si myslíte, že je sexismus méně vnímán jako problém?

Mluvíme o tom čistě ve vztahu ke svým blízkým, nemám ambici říct, že to platí obecně. Věřím, že se hodně černochů cítí osamocněji v boji proti rasismu, protože jim vždycky někdo řekne, že přehánějí a žádný problém neexistuje. Nicméně v okruhu svých přátel a rodiny je to spíše naopak. Nerozumím, proč je jim rasismus jasný, ale sexismus ne. Může to být taky proto, že část z nich jsou černí muži, kteří chápou rasismus, protože se jich přímo týká. Ale když začnu mluvit o sexismu, najednou mi nerozumějí.

ISI Vaše kniha *Amerikána* zachycuje moment příjezdu z Nigérie do USA, kdy se protagonistka poprvé setkává s rasismem. Ten příběh vychází z vaší vlastní zkušenosti. Můžete popsat další rozdíly mezi zkušeností útlaku ve Spojených státech a v Nigérii?

Když ženy v USA stárnou, stávají se pro ostatní neviditelné. To se v Nigérii neděje. Myslím, že je za tím americká kultura, která zbožňuje mládí, zatímco Nigérijci stále ctí stáří. Stáří u nás ženy získávají na respektu. Naopak americké ženy začínají se zvyšujícím se věkem často objevovat feminismus, protože se musejí ve svém každodenním životě vypořádávat s čím dál více překážkami.

I způsoby zobrazování těla a očekávání od ženských těl jsou v Americe mnohem drsnější. V Nigérii je o něco širší škála toho, co společnost považuje za krásné. Doufám, že se to nezmění, ačkoliv už teď na nigerijských dětech vidím, že se snaží moc nejít, aby zůstaly hubené.

Taky vnímám, že se u žen liší vztah k moci. Nigérijské ženy cítí nutkání navnek prezentovat svůj domácí život a to, že žijí podle nějakých zavedených pravidel. A to bez ohledu na své postavení. I ženy, které sedí na vysokých pozicích ve vládě nebo v soukromém sektoru, v rozhovorech neustále zdůrazňují, jak jim manžel povolil udělat to a to. To v Americe nevidíte.

Žádné kultuře na světě nevyhovuje, když má žena moc. Ženy proto musejí svou moc uchopovat tak, aby nepůsobily

jako hrozba. V Nigérii demonstrují svou domáckost, v USA se zase ženy jaksí scvrknou a snaží se působit nenápadně.

ISI Jednou jste poukázala na to, že feminismus, jak ho většinou chápeme, je západní, vyrůstá ze západního společenského vývoje a západních problémů. Uvažujete nad konceptem afrického feminismu?

Jsem spisovatelka, takže je to pro mě hlavně o pozorování. Například moje nigerijská prababička byla feministka, protože si útlak nenechala líbit a vzepřela se mu. Jen o tom neexistuje žádný záznam, jediným zdrojem jsou příběhy, které se v naší rodině vyprávějí. Takže když mluvíme o africkém feminismu, jde mi spíš o to, odkud beru inspiraci a sílu.

Vezměte si obyčejné nigerijské ženy prodávající na trhu. Sleduju je, naslouchám jim, jsou pro mě neuvěřitelně inspirativní. Potýkají se s tolika překážkami! Často může jít o ženy, které ani slovo *feministka* neznají, nikdy žádnou teorii nečetly, ale navzdory ohromně utlačující kultuře se jim daří realitou nějak proplout. A to je velmi povzbuzující.

ISI Nigérijská literatura a její mladá generace jsou stále více vidět. Jak se z vaší zkušenosti proměnil ve světě obraz africké literatury?

Dříve jsem měla pocit, že mnozí lidé čtou africkou literaturu z pocitu určité lítosti, vlastně z dobročinnosti, ale pomalu se to myslím mění. Nigérie je nejlidnatějším státem Afriky, takže dává smysl, že

právě nigerijské autoři jsou nejvíce vydávani i mimo africký kontinent. A je pravda, že je jich čím dál víc, za což jsem ráda.

ISI Když jste v Nigérii jako malá začínala se psaním, vaše povídky byly o jablkách a sněhu, o věcech, na které v Nigérii nenarazíte. Ty texty reflektovaly, co jste četla, tedy anglické a americké knihy. O čem píšou děti v Nigérii dnes?

Divila byste se, ale zrovna tohle se moc nezměnilo. Kamarádka vede literární dílnu pro děti a říká mi, jak ji šokovalo, kolik jejich příběhů je stále o hraní si ve sněhu a jedení jablek. Protože je to stále něco, o čem děti většinou čtou. Ano, dnes už máme poměrně hodně dětských knih zasazených v Nigérii, ale jsou oproti těm ze zahraničí drahé. Navíc rodiče často dětem kupují knihy, které sami jako malí četli.

ISI V Lagosu vedete kurz tvůrčího psaní pro začínající spisovatelky a spisovatele. Jaká témata mezi mladými autory rezonují? Co jsou témata budoucnosti?

Objevuje se tam hodně mladých gayů a leseb, kteří jsou současným stavem natolik znechuceni, že začínají popisovat své příběhy. Vůbec se tam objevuje hodně příběhů ze současnosti. Mám pocit, že se tahle generace Nigérijců moc neohlíží zpátky, dívá se dopředu a ve společenské hierarchii do spodních pater. A to je myslím dobře.

Ipředvolební fejton!

Terapie

Jiří Kratochvíl

Pavouky zároveň ctím a zároveň si je protivím. Když vidím mezi větvemi stromu tu nádhernou síť, zviditelněnou na zářačném okamžik slunečnými paprsky, jsem si jist, že ta kreativní stavba má velice blízko třeba k „lyrické abstrakci“ Bena Nicholsona. Ale zároveň vím, že je to krutá, smrtelná past.

Pavouky nelikviduju, jsem si vedle jejich kreativity vědom i jejich užitečnosti a taky toho, že je

chrání lidová pověra. Takže když se pavouk octne v mé blízkosti, vyvaruju se toho, abych se ho přímou dotkl, nýbrž naberu ho na papírovou lopatku (ze stránky z novin) a přemístím co nejdál.

Nejsem sám, u koho štitovitost k pavoukům přerůstá v děsivou úzkost, v arachnofobii. A je v tom snad i něco mytického, jako by pavouci byli posly dávných nestvůrných božstev. Ale psychologové nás poučí, že jde jen o jeden z příznaků neurózy. A poradí nám radikálně, i když hodně drasticky

postup, jak se arachnofobie zbavit – o tom už za chvíli.

Ale u mě je navíc pavoučí děs spojen s neblahým zážitkem z dětství. Tam, kde je dnes v Brně kino Art, bývalo kdysi kino Studio, a tam jsem tenkrát viděl ruskou filmovou pohádku, v níž bohatýr zápasil s různými nástrahami. A tak se taky zapletl do obrovské pavučiny a setkal se s přízračně velikým pavoukem. Bída byla v tom, že ten filmový pavouk nebyl žádnou loutkou z drátků a plyše, nýbrž skutečným pavoukem rozprostřeným přes celé plátno. Bohatýr ho samozřejmě přemohl, ale mě ta obrovská kusadla, anebo chcete-li chelicery, dodnes pronásledují ve zlých snech.

A teď slíbený návod na likvidaci arachnofobie. Je bohužel spojen s likvidací jednoho z pavouků. Stačí prý pavouka chytil (samozřejmě jen našeho domácího, žádnou „černou vdovu“ či jedovatého koutníka!), živého vložit do úst a sníst – a pavoučí úzkost je pryč. Je to ovšem nejen drastické, ale i odporné a zatím jsem nepotkal nikoho, kdo by se tou radou řídil. A teď malou odbočku.

Pro ty, kdo by rádi provozovali jógu, ale z nějakého důvodu nemohou, našla psychoterapie cestu. Postací si jógové *ásany* soustředěně představovat, stačí se jen silou autosugesce upnout na jejich provedení a jejich účinnost je táž, anebo skoro táž, jako kdybychom

je prováděli. A totéž se prý týká i likvidace arachnofobie. Jenže já neměl odvahu tu radu aplikovat ani v představách. A tak jsem se musel naučit s arachnofobií jakž-takž dále žít.

Ale teď už k jádru pudla. Nebude jím však Mefistofeles jako ve *Faustovi*, nýbrž prachobyčejný politik, protože jak ctím a zároveň si protivím pavouky, tak jsem na tom i s politiky. Cítím politiku jako schopnost naplnit ekonomické, sociální a národnostní potřeby v kreativní síti nejsložitějších vztahů. Ale zároveň je mi to v podobě mocichtivého politika z duše protivné.

A proto si v soustředěné sugesivní terapii vezmu živého politika,

v představách se na něho upnu a s odporem ho vložím do úst, rozdrtím, požvýkám a spolknou. Netvrdím, že je to snadná záležitost, ale na rozdíl od té pavoučí tuhle terapii zvládám. Musím ovšem daného politika vždy okořenit, aby byl požitelný. A když ho potom vidím v televizi, vím, že on moc dobře ví, že už byl sněden, stráven a vykálen. A je to na něm znát.

Postupuju od malých politiků pozvolna nahoru až k těm největším a jo, už brzo bude líp. Pravděpodobně na to doplatí mé zaživací orgány, ale co by člověk neudělal pro lidi, co by neudělal pro národ.

Autor je spisovatel a dramatik.